

QUAN ĐIỂM CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN, TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN VÀ SỰ VẬN DỤNG CỦA ĐẢNG TA HIỆN NAY

PHẠM THỊ THÚY*

Xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa là một nhiệm vụ chính trị quan trọng của Đảng và Nhà nước ta. Để tiếp tục xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền, chúng ta cần phải đứng vững trên lập trường lý luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; kế thừa những thành quả xây dựng Nhà nước pháp quyền trên thế giới và từ thực tiễn cách mạng Việt Nam. Từ đó, khẳng định sự vận dụng đúng đắn, sáng tạo của Đảng ta trong xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, nhất là các quan điểm theo tinh thần Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng.

Từ khóa: Chủ nghĩa Mác - Lênin; tư tưởng Hồ Chí Minh; nhà nước pháp quyền; Đại hội XIII của Đảng; quan điểm.

Building and completing the socialist rule-of-law State is an important political task of the Communist Party of Viet Nam and the State, requiring strong theoretical foundation of Marxism - Leninism and Ho Chi Minh's thought and inheritance of the existing achievements of the rule-of-law state building in the world and the revolutionary practice in Viet Nam. It is necessary to affirm the correct and creative application of the Communist Party of Viet Nam in building and completing the socialist rule-of-law state and especially, the viewpoints of the Resolution of the Thirteenth National Party Congress.

Keywords: Marxism - Leninism; Ho Chi Minh's thought; rule-of-law state; Thirteenth National Party Congress; viewpoints.

NGÀY NHẬN: 18/12/2022

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 12/01/2023

NGÀY DUYỆT: 16/02/2023

1. Đặt vấn đề

Lập trường chủ nghĩa duy vật và các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác - Lênin đã nghiên cứu, kế thừa, phát triển và sáng tạo những hạt nhân trong tư tưởng tiến bộ của nhân loại về nhà nước pháp quyền (NNPQ) và xây dựng học thuyết về nhà nước kiểu mới. Đây chính là cơ sở lý luận khoa học quan trọng định hướng cho sự vận dụng đúng đắn, sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin của Đảng vào

việc xây dựng NNPQ xã hội chủ nghĩa (XHCN) trong điều kiện cụ thể của nước ta.

Nhà nước Cộng hòa XHCN Việt Nam, nay là Nhà nước của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân được xây dựng trên nền tảng giai cấp công nhân, giai cấp nông dân và tầng lớp trí thức, đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng

* ThS, Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Công nghiệp

sản Việt Nam. Đây là Nhà nước kiểu mới, công cụ chuyên chính cách mạng của giai cấp công nhân và có bản chất giai cấp công nhân sâu sắc. Nhà nước đã từng bước thực hiện việc quản lý xã hội bằng pháp luật, không ngừng phát huy dân chủ, tăng cường pháp chế XHCN vì một NNPQ XHCN Việt Nam thực sự là của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân.

2. Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước pháp quyền

Các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác - Lênin chưa đưa ra khái niệm hoàn chỉnh về NNPQ nhưng tư tưởng cốt lõi về NNPQ đã được đề cập sâu sắc theo quan điểm khoa học và cách mạng. Đó là, xây dựng một nhà nước kiểu mới hợp *Hiến pháp*; một hệ thống pháp luật dân chủ triệt để, pháp chế nghiêm minh theo hướng giải phóng con người.

Trong “Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản”, C.Mác và Ph.Ăngghen đặt vấn đề xây dựng một xã hội mới, trong đó “tự do của mỗi người là điều kiện phát triển tự do của tất cả mọi người”¹, là sự phát triển tự do tối đa và sự phát triển toàn diện của con người. Vì con người và giải phóng con người là mục tiêu của một NNPQ kiểu mới.

C.Mác và Ph.Ăngghen chủ trương xây dựng một chế độ dân chủ với tính cách là chế độ nhà nước được thể hiện ra như là “một trong những tính quy định, cụ thể là sự tự quy định của nhân dân”², là bước chuyển xã hội thần dân sang xã hội công dân, là từ *Nhân dân của Nhà nước* sang *Nhà nước của Nhân dân*. Trong xã hội mới sẽ tạo ra điều kiện để giải phóng cá nhân, bởi lẽ, xã hội đó không giải phóng cho mình được nếu không giải phóng mỗi một cá nhân riêng biệt và xã hội đó phải được xây dựng trên cơ sở pháp luật.

C.Mác và Ph.Ăngghen cũng bàn nhiều đến việc xây dựng hệ thống pháp luật tương ứng với nhà nước đó. Pháp luật là phương tiện thể hiện ý chí của giai cấp cầm quyền và bảo vệ lợi ích của giai cấp cầm quyền ấy. C.Mác chỉ ra cơ sở xã hội như nền tảng vật

chất của pháp luật: “xã hội không lấy pháp luật làm cơ sở... Ngược lại, pháp luật phải lấy xã hội làm cơ sở, pháp luật phải là sự biểu hiện của lợi ích và nhu cầu chung của xã hội do một phương thức sản xuất vật chất nhất định sản sinh ra, mà không phải do ý muốn tùy tiện của một cá nhân”³. Từ tiêu chí đề cao dân chủ, pháp luật có thể thấy rằng, C.Mác và Ph.Ăngghen đã hướng tới một NNPQ đích thực.

V.I.Lênin đã kế tục xuất sắc và phát triển sáng tạo học thuyết Mác một cách toàn diện. Theo Người, nhà nước XHCN là nhà nước không còn nguyên nghĩa, nhà nước nửa nhà nước, nhà nước quá độ để rồi chuyển dần tới chế độ tự quản. Đó phải là Nhà nước kiểu mới, Nhà nước XHCN không chỉ là một cơ quan cai trị mà còn là một cơ quan quản lý kinh tế, một bộ máy điều hành nền sản xuất xã hội. Nhà nước kiểu mới đó vừa là một công cụ bạo lực vừa là một tổ chức trực tiếp thực hiện chức năng trung tâm là quản lý kinh tế.

Như vậy, theo quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin với tư cách là kiểu pháp luật mới, pháp luật XHCN là phương tiện của Nhà nước XHCN để điều chỉnh các quan hệ xã hội mới, quan hệ XHCN. Pháp luật XHCN là nền tảng pháp lý của chế độ dân chủ XHCN, là khuôn khổ hay hành lang để xây dựng và củng cố Nhà nước XHCN cũng như bảo đảm các quyền của người dân lao động. Những yếu tố pháp quyền trong tư tưởng của các nhà kinh điển Mác - Lênin đã góp phần làm phong phú các tư tưởng về NNPQ và đặt ra những ý tưởng mầm mống cho việc xây dựng Nhà nước kiểu mới ở các nước XHCN - NNPQ XHCN sau này.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tiếp thu và vận dụng một cách sáng tạo quan điểm chủ nghĩa Mác - Lênin về NNPQ trong việc xây dựng một Nhà nước kiểu mới, mô hình Nhà nước Cộng hòa Dân chủ nhân dân - Nhà nước mang bản chất giai cấp công nhân. Người đã tiên phong, mở đường cho những tư tưởng, quan điểm về pháp quyền, nhân quyền, về các quyền tự do dân chủ, về vai trò của pháp luật trong xã hội. Từ năm 1919, trong *Yêu sách*

của Nhân dân An Nam gồm 8 điểm gửi đến Hội nghị Vécxây đã có 4 điểm liên quan đến pháp quyền⁴. Tư tưởng về pháp quyền của Chủ tịch Hồ Chí Minh trong bản *Yêu sách* chính là việc tôn trọng quyền con người, mọi người đều bình đẳng trước pháp luật, chính quyền phải là chính quyền do dân lựa chọn... Sau này, để dễ tuyên truyền và phổ biến được rộng rãi trong quần chúng nhân dân, Người đã chuyển bản *Yêu sách* trên thành "*Việt Nam yêu cầu ca*", trong đó có các câu: "Bảy xin *Hiến pháp* ban hành/Trăm điều phải có thần linh pháp quyền"⁵. "Pháp quyền" trong "thần linh pháp quyền" được hiểu là pháp luật về quyền, quyền tự nhiên của con người, quyền mà tạo hóa ban cho. Đây là tư tưởng rất đặc sắc của Chủ tịch Hồ Chí Minh, phản ánh nội dung cốt lõi của Nhà nước dân chủ mới - Nhà nước quản lý xã hội bằng pháp luật. Đồng thời, đây cũng là nguyên tắc xuyên suốt trong hoạt động quản lý nhà nước của Người.

Tư tưởng pháp quyền của Chủ tịch Hồ Chí Minh còn là tư tưởng về Nhà nước hợp hiến, hợp pháp. Đó là NNQP quản lý xã hội theo pháp luật và theo *Hiến pháp*. Ngay sau khi cách mạng tháng Tám thành công với sự ra đời của nước Việt Nam Dân chủ cộng hòa, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ ngày 03/9/1945, Người đã chỉ rõ nhiệm vụ xây dựng "*một Hiến pháp dân chủ*". Ngày 09/11/1946, bản *Hiến pháp* đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ cộng hòa được thông qua là hiện thân của NNQP Việt Nam. Ngày 08/9/1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 14/SL về việc tổ chức tổng tuyển cử bầu Quốc dân Đại hội và nhiều hoạt động sau này đã ghi nhận chế độ bầu cử dân chủ đã được áp dụng ở nước ta, đó là những dấu hiệu cấu thành tư tưởng NNQP Việt Nam.

Tư tưởng về NNQP của Chủ tịch Hồ Chí Minh còn là Nhà nước phải quản lý xã hội theo pháp luật và phải làm cho pháp luật có hiệu lực trong thực tế. Việc xây dựng và hoàn thiện *Hiến pháp* và pháp luật phải phù hợp với những đòi hỏi của từng giai đoạn cách mạng khác nhau và tùy theo sự chuyển biến

của xã hội.

Một điểm khác trong tư tưởng pháp quyền của Chủ tịch Hồ Chí Minh là có sự kết hợp nhuần nhuyễn giữa "pháp quyền", "nhân trị" và "đức trị". Theo Người, việc chấp hành pháp luật chính là đã thực hiện tất cả những chuẩn mực đạo đức đã được Nhà nước ghi nhận và đưa lên thành pháp luật. Người cho rằng: "Hoàn toàn không dùng xử phạt là không đúng. Mà chút gì cũng dùng đến xử phạt cũng không đúng"⁶. Pháp luật không phải là để trừng trị con người mà là công cụ bảo vệ, thực hiện lợi ích của con người. Mặc dù coi trọng pháp luật nhưng Người không cho rằng pháp luật là độc tôn trong xã hội. Vì vậy, pháp quyền theo tư tưởng Hồ Chí Minh là pháp quyền đặc biệt, pháp quyền nhân nghĩa - một thứ nhân nghĩa có nội hàm triết lý, mang đậm tính dân tộc và dân chủ sâu sắc.

3. Quan điểm và sự vận dụng của Đảng ta trong xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa hiện nay

Vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, tiếp thu các giá trị tư tưởng nhân loại tiến bộ về NNQP, Đảng ta luôn quan tâm lãnh đạo củng cố, từng bước hoàn thiện bộ máy nhà nước và tăng cường pháp chế XHCN. Đồng thời, hết sức coi trọng việc cải cách bộ máy nhà nước, xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật phù hợp với điều kiện mới.

Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đã đánh giá: "Xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa có nhiều tiến bộ, hoạt động hiệu lực và hiệu quả hơn; tổ chức bộ máy lập pháp, hành pháp và tư pháp tiếp tục được hoàn thiện"⁶. Đại hội cũng nhìn thẳng sự thật và chỉ ra những hạn chế, khuyết điểm nổi bật là xây dựng NNQP XHCN Việt Nam "có mặt chưa đáp ứng tốt yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội và quản lý đất nước trong tình hình mới"⁷.

Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 Hội nghị lần thứ 6 Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) về tiếp tục xây dựng và

hoàn thiện NNQP XHCN Việt Nam trong giai đoạn mới đã khẳng định quan điểm: “Kiên định, vận dụng và phát triển sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; kiên định mục tiêu độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; kiên định đường lối đổi mới và bảo đảm sự lãnh đạo, cầm quyền của Đảng”.

Thực hiện nhất quán nguyên tắc tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân, phát huy quyền làm chủ của Nhân dân trong NNQP XHCN Việt Nam; quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công rành mạch, phối hợp chặt chẽ, kiểm soát hiệu quả giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp dưới sự giám sát của Nhân dân. Qua đó, tiếp tục quyết nghị nhiều quan điểm, mục tiêu, chủ trương, phương hướng, giải pháp quan trọng về xây dựng và hoàn thiện NNQP XHCN Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân giai đoạn 2021 - 2030 và những năm tiếp theo.

Trên cơ sở đánh giá toàn diện những kết quả đạt được, cũng như những hạn chế, khuyết điểm, Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng tiếp tục khẳng định chủ trương: “Xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa trong sạch, vững mạnh, tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả, vì nhân dân phục vụ và vì sự phát triển của đất nước...”⁸. Đây là những định hướng lớn, bao trùm, mục tiêu và phương hướng, giải pháp xây dựng và hoàn thiện NNQP XHCN của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân, đó là:

(1) Xây dựng và hoàn thiện NNQP XHCN trong sạch, vững mạnh, tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả, vì Nhân dân phục vụ và vì sự phát triển của đất nước. Mục tiêu này, được xác lập trên cơ sở bắt nguồn và phản ánh bản chất căn cốt của NNQP XHCN Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân. Mặt khác, cũng là nhiệm vụ cấp bách đặt ra xây dựng đất nước và khắc phục những yếu kém của bộ máy nhà nước hiện nay.

(2) Tăng cường công khai, minh bạch, trách nhiệm giải trình, kiểm soát quyền lực

gắn với siết chặt kỷ cương, kỷ luật trong hoạt động của Nhà nước và của cán bộ, công chức, viên chức. Đồng thời, thể hiện quyết tâm chính trị của Đảng trong nắm bắt tình hình, tìm ra nội dung trọng tâm, khâu then chốt, nhiệm vụ cốt lõi để lãnh đạo, chỉ đạo nhằm tạo sự chuyển biến thực sự trong xây dựng, hoàn thiện NNQP XHCN Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân.

Tuy nhiên, hiện nay trên thực tế, vấn đề công khai, minh bạch, trách nhiệm giải trình, kiểm soát quyền lực gắn với siết chặt kỷ cương, kỷ luật trong hoạt động của Nhà nước và cán bộ, công chức, viên chức đang là khâu còn tồn tại nhiều yếu kém. Do đó, Đảng ta cần phải quan tâm lãnh đạo, chỉ đạo chặt chẽ; Nhà nước phải tăng cường đổi mới quản lý, điều hành và phát huy tốt vai trò của Nhân dân, bảo đảm xây dựng Nhà nước thực sự là cơ quan quyền lực của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân...

Bên cạnh đó, tiếp tục đẩy mạnh phòng, chống tham nhũng, lãng phí, quan liêu, tội phạm và tệ nạn xã hội. Vấn đề này hết sức quan trọng trong xây dựng đổi mới, chỉnh đốn Đảng và xây dựng, hoàn thiện NNQP XHCN (trong đó, vấn đề phòng, chống tham nhũng, quan liêu, lãng phí trong đội ngũ cán bộ, đảng viên đang là nhiệm vụ trọng tâm, then chốt).

Nghiên cứu về tư tưởng NNQP trong lịch sử tư tưởng nhân loại có thể thấy đặc trưng bản chất nổi bật của NNQP là tinh thần “thượng tôn pháp luật”, mọi tổ chức và cá nhân đều phải sống và hành động theo *Hiến pháp* và pháp luật. Tiếp thu, kế thừa có chọn lọc tư tưởng nhân loại về NNQP, Đảng ta luôn nhất quán quan điểm về bản chất của NNQP XHCN Việt Nam là Nhà nước của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân. Nhà nước đại diện và chăm lo, bảo vệ quyền và lợi ích chính đáng của Nhân dân, mặt khác, là công cụ để quản lý, điều hành, duy trì trật tự xã hội. Điều này luôn được Đảng ta nhất quán chủ trương xây dựng NNQP XHCN là vấn đề tất yếu để đưa công cuộc đổi mới đất nước đến thành công.

4. Nhiệm vụ xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới

Một là, tiếp tục xây dựng, hoàn thiện NNPQ XHCN Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân do Đảng lãnh đạo là nhiệm vụ trọng tâm của đổi mới hệ thống chính trị. Nâng cao năng lực, hiệu lực, hiệu quả hoạt động của Nhà nước. Xác định rõ hơn vai trò, vị trí, chức năng, nhiệm vụ và quyền hạn của các cơ quan nhà nước.

Hai là, tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội, bảo đảm Quốc hội thực sự là cơ quan đại biểu cao nhất của Nhân dân, cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất. Đổi mới phương thức, nâng cao chất lượng và hiệu quả hoạt động, phát huy dân chủ, pháp quyền, tăng tính chuyên nghiệp trong tổ chức và hoạt động của Quốc hội, trong thực hiện chức năng lập pháp, quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước và giám sát tối cao...

Ba là, xây dựng nền hành chính nhà nước phục vụ Nhân dân, dân chủ, pháp quyền, chuyên nghiệp, hiện đại, trong sạch, vững mạnh, công khai, minh bạch. Tiếp tục đổi mới tổ chức và hoạt động của Chính phủ theo hướng tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả trên cơ sở tổ chức hợp lý các bộ đa ngành, đa lĩnh vực; phát huy đầy đủ vị trí, vai trò, chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn của Chính phủ là cơ quan hành chính nhà nước cao nhất, thực hiện quyền hành pháp, là cơ quan chấp hành của Quốc hội,...

Bốn là, tập trung xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức có đủ phẩm chất, năng lực, uy tín, phục vụ Nhân dân và sự phát triển của đất nước. Tăng cường kỷ luật, kỷ cương đi đôi với cải cách tiền lương, chế độ, chính sách đãi ngộ, tạo môi trường, điều kiện làm việc để thúc đẩy đổi mới, sáng tạo, phục vụ phát triển; có cơ chế lựa chọn, đào tạo, thu hút, trọng dụng nhân tài; đồng thời, có cơ chế sàng lọc, thay thế kịp thời những người không hoàn thành nhiệm vụ, vi phạm pháp luật, đạo đức công vụ, đạo đức nghề nghiệp, bị xử lý kỷ luật, không còn uy tín đối với Nhân dân.

Năm là, gắn kết chặt chẽ giữa xây dựng pháp luật với tổ chức thi hành pháp luật. Tập trung chỉ đạo quyết liệt, đầu tư hợp lý nguồn lực và các điều kiện để thực hiện tốt các nhiệm vụ nâng cao hiệu lực, hiệu quả tổ chức thi hành pháp luật, thanh tra, kiểm tra, xử lý vi phạm pháp luật; cải cách thủ tục hành chính; kiện toàn tổ chức, tinh giản hợp lý đầu mối, bỏ cấp trung gian, tinh giản biên chế. Thúc đẩy xây dựng chính quyền điện tử, tăng cường sự kết nối, trao đổi thông tin thường xuyên giữa chính quyền các cấp, giữa chính quyền với người dân và doanh nghiệp.

5. Kết luận

Xây dựng, hoàn thiện NNPQ XHCN Việt Nam của Nhân dân, do Nhân dân và vì Nhân dân là vấn đề trọng tâm, then chốt, có ý nghĩa quyết định sự thành công trong công cuộc đổi mới toàn diện đất nước. Vì vậy, xây dựng NNPQ XHCN Việt Nam phải thật sự trong sạch, vững mạnh, hoạt động hiệu lực, hiệu quả, góp phần thực hiện thắng lợi sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam XHCN trong tình hình mới □

Chú thích:

1. C.Mác và Ph.Ăng-ghe-n. *Toàn tập. Tập 4*. H. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, 1995, tr. 628.
2. C. Mác và Ph. Ăng-ghe-n. *Toàn tập. Tập 1*. H. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, 1995, tr. 349.
3. C.Mác và Ph.Ăng-ghe-n. *Toàn tập. Tập 6*. H. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, 1993. tr. 232 - 233.
4. *Yêu sách của nhân dân An Nam*. <https://vi.wikipedia.org>, truy cập ngày 06/01/2023.
5. Hồ Chí Minh. *Toàn tập. Tập 1*. H. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật 2011, tr. 438.
- 6, 7, 8. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 71, 89, 118.

Tài liệu tham khảo:

1. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I, II*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021.
2. *Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 Hội nghị lần thứ 6 Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới*.